

het niet weer-
p zijn tijdge-
rooter is ge-
s en Grotius

dat hier een
dat is toch
van zijn leven
llende amou-
worden be-
leven geleid
student, sol-
biografieën
fige, lector en
in, oplichter,
ngen hem in
bevolking. De
allen op veel
de eeuw mee

worden ver-
ljd ons nader
s toen niet
rdt, dat ruim
te kermis te
gesloten op-
iositeit, geeft
der volksver-
ziet in dezen
van de vita-
genheid voor
k vergoelijk
en immoreel
urin bestond,
r de omstan-
verd afgeleid.
handig man
ist profijt te
er medemen-
onberispelijk

zaak van zijn
kt mij beter
de lange lijst
oud van een
et men zich
enkele korte

stuk, dat ge-
c van dezen
e maken van
eroemden
om talrijke
te toekomst-
en. Uitvoerig
met vermel-
kan de lezer
alle standen
e zonderling-
arren slikten
chiten. Maar
uitvoerig ge-
breedere be-
cht gegeven.
en, de liefde
e soms kost-
vreemd aan
e een enorm
lijk goed- en
valt de aan-
zijn beteeke-
oter geweest
ag men toch
der boeken
wel een der

mievraag toe
oor zijn ge-
ht heeft ge-
pensionaris,
iaep geeft.⁵⁾
ht, toen hij
ievraag aan
bewijzen ont-
rakter-eigen-
was niet een
i men even-
emen in den
gen, dat het
t eens altijd

che geslacht
p het gebied
Over onzen
ft niet zoo
elbelovenden
ofte Guilt
regels als

komstig zou
l alleen, dat
n zag. 't Past
teftigheid —
e Triglands

voornaamste „voorlichters” van zijn tijd geweest, Erasmus was in de zijne een unicum, wiens invloed naar de diepte, niet naar de breedte gemeten moet worden.

Dit boekje is echter voor liefhebbers der cultuurgeschiedenis zeer interessant, zoowel om de vele toekenende trekjes als om de massa materiaal die er in geboden wordt, om zich zelf dieper in te werken in de zeer belangrijke 18de eeuw.

Gr. H. S.

Calvijn als verdachte voor de Synode.

Calvijn had in de zaak tegen Caroli gevraagd om een Synode vóór Paschen 1537. Maar Megander, die den brief ontving, wantrouwen Calvijn ook al.

Hij schreef 8 Maart aan Bullinger: „Ten slotte verdenken wij eenige Franschen, gevestigd in het pas onderworpen land, dat zij verkeerd gevoelen omtrent den Christus en de Personen der Drieëenheid. Daarom heeft Calvijn, te Bern komend, aangedrongen op het samenkomen eener synode, hetgeen hem niet toegestaan is, dan na Paschen. Zie, welke zaken deze bijgeloovige, zoo niet oproerige Franschen ons bezorgen...”

Hier schemert het wantrouwen tegen Farel en Calvijn door. Farel was reeds vroeger beschuldigd op dit punt. Hij kreeg nu een scherp brief van de heeren van Bern, om de onaangenaamheid, die hij Caroli had berokkend. Farel moet den vrede bewaren en bij zijn eigen gemeente in Genève blijven. Hij heeft niets te maken in Lausanne!

Op 14 Mei kwam de synode dan toch bijeen te Lausanne. Meer dan honderd predikanten waren aanwezig. Megander was een der vier die presideerden.

Viret zette zijn rechtzinnige belijdenis uiteen, doch zonder de woorden: „Drieëenheid” en „Persoon” te gebruiken.

Caroli viel hem daarover aan en ging de geloofsbelijdenis van Nicea opzeggen en daarna die van Athanasius en dat met zoo ostentatieve gesticulaties, dat de vergadering in lachen uitbarstte.

Toen stond Calvijn op en gaf lucht aan zijn verontwaardiging. Hij zeide: Caroli valt ons aan omtrent de vraag: Wie is God? Welke is de onderscheiding der Personen in God? Ik ga verder. Ik vraag, of hij in een God gelooft, en ik neem God en de menschen tot getuigen, dat er in hem niet meer geloof is dan in een hond en een zwijn”.

Verder noemde hij Caroli een Theologaster, die kinderachtige ongerijmdheden voortbrengt, een deugniel, een avallige, die onbeschaamd liegt, enz. enz. Hij beweert een Athanasius te zijn, maar hij is een heiligschennis.

Vervolgens hield Calvijn een redevoering ter verdediging van de aangeklaagden.

Hij legde den nadruk op de Schriftuurlijke soberheid, die ons past bij het spreken in de belijdenis over God. „Men moet God alleen zoeken in Zijn Woord, niets van Hem denken dan overeenkomstig Zijn Woord, alleen over Hem spreken met Zijn Woord. Niet dat Calvijn een confessie zou verlangen, gewezen en saamgeflanst uit bijbelwoorden. Maar men heeft woorden nodig, die een beteekeenis hebben, welke waarlijk overeenkomt met de Schriftuurlijke waarheid en „die zoo min mogelijk die moeilijkheden bevatten, welke de vromen kunnen ergeren.”

Het volgende hekeldicht van Vondel op Trigland draagt tot titel: „Op Haen Kalkoen”. Het moet afkomstig zijn uit het jaar 1630, of althans kort daarna. Dat weten we uit de regels:

„Men had, o dronke plondergeus
U met geen roo'kalkoensche neus
Op 't openbaer tooneel gebracht...”

In zooveen genoemd jaar was namelijk het tooneelspel „Iphigenia” van dr Samuel Coster, den stichter der Amsterdamsche Academie, weer opnieuw vertoond, na vele jaren door de Magistraat verboden te zijn geweest. De speler, die de rol van den priester Euripylus daarin speelde, Euripylus de felste tegenstander van Agamemnon, vertegenwoordiger der wereldlijke macht, was zoo gegrimdeerd, dat hij sprekend op Trigland geleek. Waarom Trigland dus voorgesteld als tegenstander der wereldlijke regeering? Vondel zegt het in de voorafgaande verzen:

„Bachant, had gy niet onbeschaemt,
En 't geen een Leraer minst betaemt,
O's Burgemeesters, wel geneigt,
Op 't Raethuis met een moordt gedreigt...”

Voor 't oogenblik daargelaten, of het feit, waarop Vondel in den laatst geciteerden regel zinspeelt, werkelijk zoo gebeurd is, als de dichter het gelieft voor te stellen — Trigland is inderdaad meer dan eens in conflict met de stedelijke regeering geweest. Over de oorzaak dezer conflicten is reeds een en ander gezegd. Ook bij de verbanning van

Calvijn sprak van „de practische kennis, die zekerder is dan alle ijdele bespiegeling”.

Wat de woorden „Drieëenheid” en „Persoon” betreft, zei Calvijn, dat Farel noch hij ooit daarvan afkeerig was geweest. In zijn Institutie komen zij voor en ook in de Helvetische Confessie, die zij onderleekenden.

Maar zij wilden, dat het gebruik daarvan in de kerk vrij zou zijn. Zij verlangden, dat, daar de zaak zelf genoegzaam helder was, het geloof niet zou gebonden worden aan woorden en lettergrepen. (Wat stond Calvijn hier sterk tegen de mannen der speculatie en van het begripsrealisme, die ruzie zochten in plaats van beginselstrijd te aanvaarden).

Men moest zekere schuchterheid in 't gebruik van deze woorden eerbiedigen.

Verder sprekende over de geloofsbelijdenis van Athanasius, uitte Calvijn zijn twijfel of het stuk wel van Athanasius was. En over de Geloofsbelijdenis van Nicea had hij ook zijn oordeel: „Het is niet denkbaar, zei Calvijn, dat de heilige vaders, als zij de noodzakelijkste dingen in een zoo kort mogelijke formule wilden samenvatten, zich zouden vermeid hebben met zulk een omhaal van nuttelooze woorden. Gij ziet toch, dat er een ijdele herhaling van woorden in is: God uit God, licht uit licht, waarachtig God uit waarachtig God. Waartoe deze herhaling?”

Intusschen verwierp Calvijn deze belijdenissen niet, maar hij wilde niet, dat in de kerk deze tirannie werd ingevoerd, dat degene, die niet anstonds alles, wat door een ander werd voorgeschreven, toestemde, voor een ketter gehouden werd.

De Synode van Lausanne verklaarde Calvijn en zijn vrienden rechtzinnig en Caroli werd afgezet.

Maar op 2 en 3 Juni kwam de kwestie nogmaals aan de orde op de synode van Bern, waar alle predikanten van het Berner land en de tweehonderd leden van den Grooten Raad tegenwoordig waren.

Omtrent de leer was men het spoedig eens. En toen vroeg men de predikanten, wat zij op Caroli aan te merken hadden. Toen kwam er iets los. Eerst wilde Caroli zich nog verdedigen. Doch toen dat niet ging, begon de vos de passie te preeken. Hij begon schuld te belijden voor zijn slecht gedrag van vroeger... Vroeger had hij twee jonge Gereformeerden laten gevangen nemen, hoewel hij wist, dat de Inquisitie hen zou ombrengen...

Maar zijn schuldbelijdenis over het verleden deed hem niet den dans ontspringen. Farel beschuldigde hem van verschillende liederlijke handelingen in zijn ambtelijke loopbaan.

Caroli zweeg. Hij vond het maar het veiligst, zich uit de voeten te maken en vluchtte uit Bern.

Den 7den Juni berichtte de Raad van Bern aan den Raad van Lausanne zijn afzetting met deze woorden: „Om zware lasteringen en verwijtingen tegen meester Farel, Viret, Calvinus en anderen, die hij niet heeft kunnen bewijzen, hebben wij hem uit den dienst ontslagen en verboden in eenige plaats onder onze regeering meer te prediken.”

Zoo was het gevaar voor de kerken bezworen en kon de reformatische arbeid van Calvijn en de anderen rustig voortgaan. De eenheid des geloofs en de eenigheid in de leer waren tegen dezen lasterlijken aanval van Caroli gehandhaafd.

Niet de binding aan termen, door den kwaadwilligen Caroli geëischt, zou heerschen, maar de

zijn collega's Smout en Cloppenburgh had hij zich niet onbetuigd gelaten. Ik wil niet beweren, dat de schuld altijd en altijd alleen bij de Vroedschap lag.

Niet alle predikanten waren mannen als Trigland en dat zij wel ijverden, doch dit ook wel eens met weinig verstand deden, moet toegegeven. Toch is in dit opzicht veel overdreven voorgesteld en men moet anderzijds eerbied gevoelen voor mannen, die rechtuit en onbevreesd hun meening durfden zeggen, ook wanneer die meening lijnrecht inging tegen die van de stedelijke regeering. Want wat dat tengevolge kon hebben, leert ons de geschiedenis van de beide zooveen genoemde collega's van Trigland. Nu heeft men het wel eens zoo voorgesteld, dat Trigland te voorzichtg, ja te sluw was, om rechtweg te zeggen, wat hij meende. Dit is niet in overeenstemming met de waarheid en evenmin overeenkomstig de getuigenis van tijdgenooten, waaronder ook tegenstanders. Wat zij Trigland ook naar het hoofd werpen: Heftigheid, opruling, heerschzucht — over sluwheid wordt niet gerept, net zoo min als over dronkenschap.

Op welk speciaal geval Vondel hier doelt, is mij niet bekend. Wel vermeldt Wagenaar, dat Trigland na de deportatie van Smout, met drie collega's bij de Burgemeesters verscheen en hun ongezoeten de waarheid zei over hun houding ten opzichte van Smout. Uit de woorden, die Wagenaar bezigt, kan men kwalijk opmaken, dat Trigland zou gedreigd hebben met „moord”.

Overigens, men ziet het uit de eerste drie aangehaalde regels, blijft Vondel den predikant achter-

„zaak zelve”, die door de Formulieren van Eenigheid werd beleden, zou alle Christgelooovigen bij elkander houden, ondanks de verschillen onder hen. A. JANSE.

VAKWETENSCHAP EN PRAKTIJK

Bijbelsche Zeevaart.

II.

Onder Cyprus heen.

Hun verblijf te Sidon — de eerste haven na het vertrek van Cesarea — is slechts kort geweest. Waarschijnlijk zijn ze daar in den morgen aangekomen en dien zelfden avond nog — begunstigd door den periodieken landwind — vertrokken. Haven van bestemming is Myra, gelegen aan de Andrahi-rivier, twee mijl het land in. Maar „omdat de winden ons tegen waren” (vers 4) zijn ze gedwongen be-oosten Cyprus langs te gaan.

Wanneer men de kaart raadpleegt — een goede voorstelling van deze dingen kan men niet krijgen zonder de kaart te bestudeeren — zal men zien, dat Myra in Lycië ongeveer noord-west van Sidon lag. Een afstand — bewesten Cyprus gemeten — van ruim 300 mijl (1 mijl = 1852 M.). Bij gunstigen wind en behouden vaart van vijf mijl per uur, zou de overtocht in drie dagen volbracht zijn. Het was echter westewind. En voor een zeilschip van die dagen onmogelijk om bij westewind een noordelijken koers te sturen. Waren ze van Klein-Azië gekomen — zooals in Hand. 21:3 het geval was — ze zouden er voordeel bij hebben gehad bewesten Cyprus te varen, maar thans zijn ze genoodzaakt een langeren weg te kiezen.

Ze zetten nu koers op kaap Andreas, de noord-oostelijke punt van Cyprus. Het is nog zomer als ze op reis gaan. Volgens Ramsay¹⁾ zou de datum van vertrek uit Cesarea 17 Aug. van het jaar 59 geweest zijn. „En des anderen daags kwamen wij aan te Sidon” (vers 3).

Wanneer Lucas ons niet anders mededeelde dan dat ze „onder Cyprus langs” gaan, zouden we nimmer geweten hebben of ze bewesten dan wel beoosten genoemd eiland voeren. (Prof. de Zwaan vertaalt vers 4: „achter Cyprus langs”²⁾.) Want „onder langs” zegt nog niets van den koers dien ze gestuurd hebben. Het zegt alleen, dat ze vlak langs bedoeld eiland gegaan zijn.

„Onder” de kust varen is iets anders dan „in lijn” van de kust. Dit laatste kan men doen, terwijl men nog „uit” den wal is, op bepaalden afstand van het land. Ik maak deze opmerking omdat de Oxford-Bible hier leest: „in the lee of Cyprus”.

Zooals bekend, is lij het tegengestelde van loef. Loef is de windkant, lij de stille zijde.

Wanneer men in lij van iets vaart, dan is dat om beschutting te zoeken. Die beschutting is reeds merkbaar zoodra men b.v. uit open zee tusschen eilanden komt, al liggen ze ook nog op behoorlijken afstand van het schip verwijderd. De wind is dan niet zoo hevig en als vanzelf is de zee rustiger. De uitdrukking „onder Cyprus heen” is ontleend aan de navigatie met zeilschepen. Bij de stoomvaart is de beteekenis ervan meer verloren gegaan. Wel bestaat ze nog in den term „Onder

1) G. Wielenga, Paulus, blz. 298.

2) J. de Zwaan, Tekst en Uitleg. Hand. der Ap., 2e dr., blz. 68.

volgen met het dronkenschapspraatje. Ook in den aanvang van het vers komt dit uit:

„Wie zaght oit gekken zonder bel?
Kalkoentjen is wat root van vel
en zuiver geus,
Omdat de Rijsche muskadel,
Met al het zuiver nat
Van 't Heidelbergse val,
Trekt in zyn neus...”

Waarschijnlijk uit denzelfden tijd is een ander vers op Trigland, waarin Vondel hem beschuldigt, dat hij zijn vrouw zou hebben „gesmeten” (geslagen). Van Triglands huwelijk is, althans naar ik weet, heel weinig bekend. Of Vondel dus een werkelijk gebeurd en algemeen bekend feit als uitgangspunt neemt, dan wel, dat het hiermee net zoo gesteld is als met de aantijging van dronkenschap, moet ik in het midden laten.

Na 1630/31 lijkt het, of Vondel Trigland uit het oog heeft verloren. Daartoe heeft, naast andere oorzaken, ook wel bijgedragen het feit, dat laatstgenoemde anno 1634 uit Amsterdam naar Leiden vertrok, wegens zijn benoeming tot hoogleraar aan de Universiteit aldaar.

Zaandam.

SJ. P. DE JONG.

3) Een bespreking hiervan past beter in het kader van een opstel over een ander Amsterdamsch predikant uit die dagen: Smoutius.

4) Priapus is Priapus, zoon van Dionysus en Afrodite, god van den wijnbouw. Dit is dus ook een zinspeling op Trigland's z.g. drankzucht.

5) Ter wille van de rechtvaardigheid vermeld ik hierbij, dat het niet zeker is, of dat hekeldicht op Cats (onder den titel: Text) wel van Vondel afkomstig is.

de kust ankeren". D.w.z. vlak onder, in de nabijheid van de kust ten anker gaan.

"Onder langs" is dus een aanwijzing die de Staten-vertalers goed verstonden. Het is een lezing die nautisch bekeken juist is dan "in the lee of". En die ook blijkens het grondwoord — hypopléoo — gehandhaafd kan blijven.

Het voorzetsel „onder” komt op drie plaatsen in dit hoofdstuk voor. N.l. in vers 4: onder Cyprus; vers 7: onder Creta en vers 16: onder Claudia. Volgens Zahn³⁾ is hypodramontes in vers 16 van gelijke betekenis (ähnlich) als hypopleusamen in de verzen 4 en 7. Zahn beschouwt deze wijze van varen als paralégestai uit vers 8 en 13. Maar „parallel” de kust houden heeft in de verzen 8 en 13 een andere reden. Breusing⁴⁾ onderscheidt hypopléoo en hyperpléoo als de loef of de lij van iets houden. Hij noemt ze nautische termen. Men zou ze kunnen vertalen als „beneden en boven den wind”.

Lucas zegt niet, hoe lang ze werk hadden naar Myra. Hij spreekt in vers 4 slechts van tegenwind. In de Griekse tekst bij Nestle wordt volgens een noot in vers 5 er aan toegevoegd, dat de reis Sydon-Myra 15 dagen zou hebben geduurd. Ook Zahn⁵⁾ geeft deze uitvoeriger lezing.

Geeft ons vers 4 geen voldoende inlichtingen over den weg dien zij naar Myra gevolgd zijn, vers 5 helpt ons dienaangaande verder.

„En de zee die langs Cilisië en Pamfylië is, doorgereven zijnde.” Na kaap Andreas zijn ze een westelijke koers gaan sluren. Ze hebben de kust van Klein-Azië gezocht, langs de provincies Cilisië en Pamfylië, daarbij steeds den vasten wal in het gezicht gehouden.

Prof. de Zwaan maakt de typische opmerking, dat indien Lucas een geboren Antiochiër geweest was⁶⁾, het voor hem vanzelfsprekend moest zijn dat ze beoosten Cyprus naar Klein-Azië varen. Er bestaat n.l. een hypothese, dat Lucas niet van het Syrisch Antiochië, maar van Philippi in Griekenland afkomstig zou zijn. Wijlen Ds G. Wielenga schrijft in zijn werk „Paulus”, dat Lucas met opvallende voorliefde Philippi noemt: „de eerste stad in dit deel van Macedonië, een kolonie”. (Hand. 16:12.) Ds Wielenga onderstelt nu, dat Philippi waarschijnlijk „de vaderstad” van Lucas was⁷⁾.

Maar al was dat niet zoo, al zou Lucas uit Antiochië komen, daarom behoeft hij nog niet met bijzonderheden van de zeevaart bekend te zijn, hoewel hij in zijn verhaal blijk geeft zich voor de zeevaart sterk te interesseren.⁸⁾

Een andere merkwaardigheid voor de exegese der eerste verzen is de mededeeling in vers 2: „alzo wij de plaatsen langs Azië bevaren zouden”.

Moeten we hieruit concluderen, dat ze op reis naar Myra verschillende havens in Azië zijn aangekomen? De groote kaart achterin „Paulus” van G. Wielenga teekent een route waarbij verschillende havens in Thracië en Pamfylië werden aangedaan. Opvallend alleen is, dat ze niet van Sidon maar van Tyrus uit voeren. Waarschijnlijk is deze route foutief aangegeven. De mededeeling in vers 1 doelt nergens anders op dan, dat het schip zoo noodig verschillende plaatsen zou aandoen. De centurio kon dan uitzien naar een schip dat Ostia tot doel had, waarop hij zou kunnen overstappen.

Volgens het verhaal is Myra daarvoor de eerste haven. Lucas deelt ons althans geen andere plaats mee. Indien ze b.v. de belangrijke haven Seleucia aangekomen hadden, dan was dat zeker door Lucas gemeld.

Met de kustvaart waren de zeelieden ook in die dagen goed bekend. Niet alleen dat ze de kusten kenden. Wisten waar veel water stond. Op de hoogte waren van klippen en ondiepten. Maar ook met eigenschappen van zee en stroomingen, met weersomstandigheden en periodieke winden wisten ze hun voordeel te doen.

In sub-tropische gewesten — waartoe ook de Middellandsche Zee behoort — doet zich in den zomer dagelijks het regelmatig verschijnsel van land- en zeewind voor. Om ongeveer 10 uur in den morgen komt een bries vanuit de zee naar het land. Deze zeewind is van 12 tot 2 uur het sterkst en gaat na 4 uur n.m. verflauwen. Dan wordt het stil. De zeewind is gaan liggen. De zon verdwijnt. Temperatuur van land en water nemen af. Deze afkoeling heeft — dank zij het grooter absorptievermogen van het water — op het land sneller plaats dan op zee. Er ontstaat nu een soort botsing tusschen de temperatuur van den wal en die uit zee. De eerste is uit den aard sterker en de landwind slaat door. De koudere luchtstroom van het land heerscht tot den morgen. Dan rijst de zon weer. Het land is sneller verwarmd dan het water. Nu heeft het omgekeerde plaats. De sterkere luchtstroom vanuit zee overheerscht die van het land.

Van dit meteorologisch verschijnsel nu wisten

reeds de zeevaarders uit de Oudheid een dankbaar gebruik te maken.

Zoo zijn de schepelingen waartoe Paulus behoorde in den morgen — voortgedreven door den zeewind — Sidon binnen gelopen en 's avonds met behulp van den landwind er uit gegaan. In dit verband is b.v. Hand. 16:11 merkwaardig.

„Van Troas afgevaaren zijnde liepen wij recht naar Samotrace en den volgende dag naar Neapolis.”

Naar alle waarschijnlijkheid zijn ze in den avond van Troas vertrokken met den landwind. Nu naderen ze de kust van Europa. Het is nog nacht als ze bij het eiland Samotrace komen. Ze ankeren en wachten tot de zeewind in den morgen doorkomt en hen te hulp zal komen naar Neapolis — de voorhaven van Philippi.

Een andere plaats in de Handelingen die hier ook op wijst is hst. 20:15:

„Van Mytelene afgescheept zijnde kwamen wij den volgende dag tegenover Chios en des anderen daags legden wij aan te Samos”.

Hieruit blijkt, dat ze het traject Mytelene—Samos niet in één etmaal kunnen doen. Een afstand van misschien 100 mijl. Ze varen tusschen Chios en den vasten wal. Den nacht blijven ze nog op zee en den volgende morgen — geholpen door den zeewind — loopen ze Samos aan.

Wanneer de wind in volle zee ongunstig is kan men door dicht langs de kust te varen van land- en zeewind profiteren. Vooral in den nacht maakte men in de Oudheid graag van den landwind gebruik omdat het de zee vlak maakt. Als „bij de wind” hebben de zeelieden kans gezien de reis voort te zetten.

Nog een ander verschijnsel heeft hen daarbij geholpen.

We bedoelen een driftstroom die vanuit den Atlantischen Oceaan als bovenstroom de Middellandsche Zee inkomt. Het stuwt voort langs de kusten van Noord-Afrika, Palestina, Syrië, Klein-Azië tot Kaap Chilidion. Nu zoekt het de volle zee. Het buigt niet met de kust mee. Maar gaat benoorden Kreta langs tot aan de Spaansche kust. Om vervolgens naar het zuiden door de Straat van Gibraltar als onderstroom den Atlantischen Oceaan te bereiken.

Deze stroom nu is voor de opvarenden van het Adramytisch schip van belang geweest. Op sommige gedeelten heeft het een kracht van drie mijl. Mogelijk, dat het bij westewind een vaste gewoonte was op hun reis naar Klein-Azië van Palestina de kust te houden. Door den aanhoudenden westewind was de driftstroom des te krachtiger.

Het zoutgehalte der Middellandsche Zee, vooral van 't oostelijk bekken, is hooger dan dat van den Oceaan. Vandaar dat de stroom als „meer” — op 50 à 100 M. diepte — de Middellandsche Zee verlaat. Dit verschil in zoutgehalte heeft verschillende oorzaken, o.a. de geringe regenval en de groote verdamping in den zomer.

De mededeeling van Lucas „onder Cyprus heen” bewijst, dat we de zeevaart der Oudheid vooral niet primitief moeten denken als het gaat om de praktische kennis van zee en kusten. Zeker zou geen afdeeling van het Keizerlijke leger zich aan boord hebben vertrouwd, indien zij niet van een veiligen overtocht zoo goed als verzekerd was.

W. E. VAN POPTA.

OPVOEDING EN ONDERWIJS

De Leerlingenschaal.

Een zestal onderwijzers-vereenigingen, bij welke corporaties zoo ongeveer alle onderwijzers in ons land zijn aangesloten — Neutraal, Rooms-Katholiek en Protestant gaan hier samen — hebben het noodig geoordeeld, zich met een adres tot de Regeering te wenden, waarin met den grootst mogelijken aandrang wordt verzocht, over te gaan tot een belangrijke verlaging van de leerlingenschaal. Ik meen daarop hier even de aandacht te moeten vestigen. Het onderwijs is in ons land gelukkig niet alleen voor de regeering een voorwerp van aanhoudende zorg geweest, maar de ouders zelf hebben zich door de geheele geschiedenis van het onderwijs heen steeds met het onderwijs bemoeid. Een schitterend bewijs daarvan is het geheele bijzonder onderwijs, dat nu reeds twee derde deelen van de schoolbevolking verzorgt. En het kan aan de meelevende ouders niet ontgaan zijn, dat aan menige school het onderwijs, en vooral de opvoeding, in heel wat slechter conditie zijn gekomen. Wanneer men toch hier en daar scholen vindt met 48, 56, 60, zelfs 70 leerlingen in een klas, dan behoeft daarvoor velen niets bij gezegd te worden. Dat deze toestanden niet veel meer algemeen voorkomen en daardoor hun afkeuring vinden, moet grootendeels worden toegeschreven aan de omstandigheid, dat de werkelijke toestand wordt gecamoufleerd door den arbeid van den kweekeling met akte. Eén der Hoofdspecteurs schrijft in het Jaarverslag

over 1935, „dat bijna al de Inspecteurs met groote zorg vervuld zijn over den toestand van ons lager onderwijs, zooals die bezig is zich te ontwikkelen.” Wie dit leest, voelt, hoe veel te meer aandacht deze zaak verdient, nu sedert het einde van het jaar, waarover dit verslag loopt, de leerlingenschaal nogmaals verhoogd is en het proces van de afvloeiing der boventallige leerkrachten nagenoeg voltooid is. Beide maatregelen beteekenen: nog verdere overlading der klassen; nóg meer „camouflage” door middel van kweekelingen; strenger tucht; minder opvoeding; minder individuele toewijding beloond aan ieder der leerlingen; in één woord: minder „sfeer” in de klassen, waardoor onze scholen een reputatie als opvoedings-inrichting, zoowel als onderwijs-instituut verworven hadden.

Ook mag gewezen worden op de vrij veel voorkomende omstandigheid, dat niet voor ieder kind de door de wet geëischte 3,6 m³ ruimte aanwezig is, wat voor den gezondheidstoestand en voor de lichamelijke ontwikkeling der kinderen schadelijke gevolgen moet hebben. Ik meen dan ook, dat hier een landsbelang op het spel staat.

Daar komt nog iets bij. Door de verschillende maatregelen van de regeering is het surplus van beschikbare arbeidskrachten voor het onderwijs onrustbarend groot. Er is dus werk en er zijn werkkrachten. Daarom is de hoop van de onderwijzers op gevestigd, dat nu er allerwege opleving en financieel herstel valt waar te nemen, het onderwijs mee op korten termijn in een belangrijke verbetering mag deelen. En dan komt allereerst de leerlingenschaal in aanmerking. Voor het peil van het onderwijs, voor de opvoeding van de kinderen stuk voor stuk, voor den gezondheidstoestand van de kinderen is dat van belang, terwijl dan meteen bereikt wordt, dat de jonge garde van de onderwijzers weer weet, dat er bij het levenswerk, dat ze gekozen hadden, nog een toekomst daagt.

Gelukkig is de mensch, die in het werk, dat God hem heeft gegeven, met geestdrift mag bezig zijn. Dat geldt wel dubbel bij geestelijk werk. Wee, wie daar al zuchtend moet zaaien. God heeft ook hier, naar het woord van Augustinus, den blijmoedigen gever lief. Laten onze onderwijzers en onze onderwijzessen zulke blijmoedige gevers kunnen zijn, mede door de trouwe zorgen van de ouders en van de overheid.

Gr.

G. MEIMA.

ZENDING EN EVANGELISATIE

Het Mysterie der godzaligheid. 1)

I.

En buiten allen twijfel, de verborgenheid der godzaligheid is groot: God is geopenbaard in het vleesch, is gerechtvaardigd in den Geest, is gezien van de Engelen, is gepredikt onder de heidenen, is geloofd in de wereld, is opgenomen in heerlijkheid. 1 Tim. 3:16.

10. Hoe in Hem de schepping is behouden.

Geliefden in den Heere Jezus Christus!

Wij vierden ons Kerstfeest. Een christelijk feest, zeggen we. Maar, als we dat zoo zeggen, dan hebben we eigenlijk door de ongeloofige wereld ons den weg laten voorschrijven. Want Kerstfeest is maar niet een christelijk feest, doch het is een feest der gansche schepping. In het Kerstfeest zijn hemel en aarde, mensch en engel, ja God en de wereld betrokken; en binnen dit verbandsgeheel de christen ook. Want het Kerstfeest is de komst van den Middelaar Gods en der menschen, in Wien God Zijn werkstuk: mensch en engel en dier, hemel en aarde, met Zich verzoent.

Dit is door den zending Paulus gezien en gezegd. Hij is geen „zendingsman” in den engeren zin des woords. Neen, hij is in zijn zendingsarbeid allereerst de man van de godzaligheid gebleven, die uit het mysterie der godzaligheid leefde. En in dat mysterie heeft ook de zending een plaats. Niet de eerste plaats, en niet de tweede plaats; neen: óók een plaats. Uit het mysterie der godzaligheid komt ook de zendingsarbeid van Paulus voort. Maar — en het heeft z'n nut, indien we elkander dit vanavond met nadruk zeggen — het mysterie der godzaligheid komt niet uit den zendingsarbeid voort, en valt niet met dien arbeid samen.

Wat nu aan het mysterie der godzaligheid de verborgenheid is, welke de apostel in onzen tekst op het oog heeft, zullen we voorloopig nog laten rusten. We beginnen met te lezen, wat dit mysterie eigenlijk is. We kunnen onzen tekst, verduidelijkt, aldus lezen: Groot is het mysterie der godzaligheid; want, nietwaar: God is geopenbaard in het vleesch enz.

Zie nu goed toe. Het allereerste is: „God is

1) Dr S. U. Zuidema heeft indertijd in de Geref. Kerk te Delft het Woord bediend ter aanvaarding van zijn ambt als „missionair dienaar des Woords”. Enige hoorders van de preek spraken den wensch uit, dat zij zou worden gepubliceerd; Dr Zuidema wilde aan dat verlangen wel voldoen, en zoo wordt ze hier opgenomen. — Redactie.

3) Zahn, Apost. Gesch. II Hälfte, S. 830, noot 76.

4) Breusing, Nautik der Alten, S. 155.

5) Zahn, Apost. Gesch. II Hälfte, S. 830.

6) J. de Zwaan, Hand. der Ap., blz. 153.

7) G. Wielenga, Paulus, blz. 275.

8) Misschien kan men nog beter zeggen, dat Lucas voor al die dingen die hij onder aanwijzing van den Heiligen Geest beschrijft, belangstelling heeft.

geopenbaar den geest”. doch daarn bij het Ker van den M de Vleesch zeven verz staat: dat geboorte h En niet, beurde, da zitten nog t de Zoon C achtig, dat Gods en de Christus. C al niet ov En hoe z nen. „God „maar dit Hij niet ka geopenbaar Die oplossi We moet Waarom k wereld en kan Hij Zij Hij in Zijn aldus in o niet vleesch Gód zijn. dan God. (borgenheid, voor Paulu praat hij i neer: God wat God d Maar wa groot is? N wel, dat G haard in h Ja, en c schen gebo een myste iets, dat de vervulling dijs tot de zetten. Wel Ik heb vija Verder: i dit laatste en verderv Hij bedoelt is dan een sentimenta is naar he gras, en a des velds: Nu, zóó gras, en al deze openl steen daar wroeten v gelijk gew den vloek t mijn God. Kent u k liden en s weinige w vleesch? I passage u Jezus Chr Heere, Die geboren u onder Pon begraven, Ja, er st baard is in wie daar onbekender onzen Midc gesteld; is hebben”, z een meusc Zijn heerli den Eenige nade en w Zoon, Die „verklaard” bekenden, werk Gods We moe schepping heeft gesm In den bri Paulus, „I den zade bewezen is der heilige Zoo word den Midd dooden. I maar niet heeft Hij s stond op onderworp tuurlijk” i staan uit mensch, Z d.w.z.: Hij